

Digitales Brandenburg

hosted by Universitätsbibliothek Potsdam

Mishle

Euchel, Isaac Abraham

Oifibakh, 565 [1804 oder 1805]

תשילש המדקה

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-10285

הקדמה שניה

(משלי ח) גאה וגאון ודרך רע שנלתי, (ושם י"ד) צפי אויל חטר גאון, וסן הכה השתים לכל המדות המגונות, ושומר נפשו מהס צוודאי ישכיל וילתיה בכל דרכיו, וארחת לדיקים ישמור. גלל כן עלה בלבי להניג עוד פה הקדמה אחת בל"א כוללת השבח רוב המדות טובות, והגנות רוב מודות הפחתות, באופן שהיא מעט הכמות ורוב האיכות:

הקדמה שלישית

המן הנינן (אבות פרק ד') ר' אליעזר הקפר אומר, הקנאה, והחאה, והכבוד, מוציאין את האדם מן העולם:

דיןר חנא אאכט היר דיה חנאערקונג וויז דט דער געלד-גייטל, ווההל-לוסט אונד עהר-גייטל דען אונטר גאנג דעס אענטין בוירקען:

אויש דיר חנאערקונג איזט לור גניגן אב לו נעאין, וויז גגרינדט דייעס אאכטעס אייניכט חין דער זיטטען לעהרי ווההר, אאטען ער חויט דער אענגי אונלעהליגער אאטטער, נור חב גדאכטע דרייע נעהאליך געלד-גייטל, ווההל-לוסט אונד עהר-גייטל און געאערקט האט, חין בטרמכט דט דייע דיו טריב-פערדין דעס אונגליקס-רחדט אולער אאטטער זינד, אינדעאי דט חויף דעס געלד-גייטל ניכט זעלטין לחנק אאטטע אונד דייער דיו ווהרלז חולעס חיבלט אייט:

עבין זין ער העלט זיכט איט דער ווההל-לוסט, אונד עהר-גייטל דיו עבין פאלט לו חולען אאטטערן וויז בקאנד פערלויטען:

דיא טעגליכה ערפארהונג, בלעהרט גאונגזאס דט דייע דרייע ערווענטי הויפט אאטטער, דעס אענטין זעהר כאכטהייליג אונד העכטט טעדליך זינד. חין דייער חבזיכט האט החנא ר' אליעזר הקפר הנ"ל דייע דרייע אאטטער אונגאערקט, אונד זיך דחריבער איט קורלין ווהרטען ערקלעהרט, וויז דט דייע דרייע הויפט אאטטער נעהאליך געלד-גייטל ווההל-לוסט, אונד עהר-גייטל דען אונטר גאנג דעס אענטין בוירקטטפולליגען.

עש ערפאדרט דנהערא דיו פפליכט דער עלטרן אונד לעהרר דען קינדן טחה חין זיהרער לחרטען יוגענד, דען אבטייע פיר ערווענטי, דרייע אאטטער ביז לו ברענגין.

יעדע טוגנד חבער, (חויטגנחאן דיו דעאווהט) האט זיהרן איטעל פונקט, פאן דייען דערף און ניכט אבווייכען, זאכטט קענטי דיו טוגנד לוס אאטטער ווערדין, לוס עקסעאפל דער נייד חויט וויז בקאנד חין הויפט אאטטער, זין דערף און חויף חולע הובועליגקייטען זיינט נעכטטנס חונכוועג-אונד בוועגליכה גיטער ניט ניידעס זיין, פיל מעהר פון הערלין זיהק חולעס גוטעס גענען, אונד חן זיינעס גליק חן טהייל נעאין:

פֿינדט

הקדמה שלישית

ג

פֿינדט און אבר בייז יעאמאנדן זיינן פֿעהרלונג און טוגנד אונד וויטענשאַפֿטן דען דערן און ווּהַהל כניידען, אונז' חללען פֿלייס און ווענדן זיהן נאָך לויט אַמען.

וואָש דיז ווּהַהל-לוסט בטרעפֿט, דערן און זי פֿילן גניסען, וואָט כפי תורחינו הקדושה, וויז חוץ דען ווּהַהל טמאנד, אונד זיינע חוס טטענדן און גאעסין זייט.

דיז טוגנד ניכט עהרזיכטיג לויט זיין, דערן זיך ניכט בייז לור נידערה טרעכטיגקייט ערטטרעקן, און ווירדע חלל דאן ווידער דען ווּהַהל טמאנד האנדלן. אונד זי פֿר העלט זיכט אים חללען טוגנדען, דען איטעל וועג לויט ווּהַהל, (עין זשמנה פרקי' שהקדים הרמב"ם ז"ל למסכת אבות, אף זענן הדקה אמרו ז"ל המכובד אל יבזבו יותר נוסחא).

איך האבי ברייטט גאנגט וויז דער יוגנד לייטליך דיז נייגונג לור טוגנד דען אבטייט חבער פֿיר דט אסטער בייז גבראכט ווערדן און, איך ווירדע הָזַלע דיועט לויט דען ענדע ווילען איינעם עראכטענס, דיז גליקעליגקייט דער אענטען זי ווּהַהל! דעס לייטליכען וויז דעס עוויגען לעבענס, דורוין בערוהעט.

אללע וויטנשאַפֿטען אהנע טוגנד קענן זיין דער אענטליכע געלטאכט ניכטט נוסלען, אונד זיך פֿיהל אעהר טעלליך, וועלכט דיז ערפֿעהרונג ליידער! גנונגזאם בטטעטיגט, זיך דט אונזער גלעהרטער אהנע טוגנד, אים ספֿיסטישען טיין גרינדן דט גאיינע פֿולק זיין אירר-וועגע פֿערלייטעט.

ווייל חבער וויז בקאנד, קיין אענט דיז טוגנד אים לור וועלט ברענגט, פֿיהל אעהר פֿון זיינר יוגנד טאהן לוס אסטער גנייגט זייט כמאמר הכתוב כי יצר לב אדם רע מנעורי' זיז חזוט העכטט נעהטיג זיהן טאהן זיין זיינר לחרטען יוגנד דיז טוגנד און לויט פֿרייען, אונד פֿיר דען אסטער דען אבטייע בייז לויט ברענגן, דיז קענטע און בעסטין גטעהן וואן און

(1) דער יוגנד בואנדערס לבנים הזכרים דיז לוסט אונד פֿלייס לחורחינו הקדושה זיין פרעגעט, אסטען בחורחינו הקדושה זיך דער ווּהַהרע טחטל פֿון טוגנד אונד חבטייע פֿיר דען אסטער בפינדט:

(2) אים גוטע עקסעמפּיל זיהן פֿארגעהט, דערגטאלט דט און זיין זיהרער געגענווהרט פֿערטידנע גוטע טוגנדען זיין זאנדרייט אענטין זיעבע אונד ווּהַהל טעטיגקייט זויט זיבעט, דיז אסטער חבער, זיין זאנדרייט זיגען, בחסדייט, לחנק, בעטרוג, אונד אעהררי דערגלייכען, פֿראכטייעט,

(3) זי פֿיהל לור אעגליך זייט פֿון בעור געללשאַפֿט חבהעלט. דיז דרייט און אערקונגן זיך זיין עראכטענס לזרייכענט דען לועק בייז דער יוגנד נאך ווּהַהל לויט ערהאלטן.

הקדמה שלישית

איך העטטי נאך פיעלז כיליכעם אין דיער אהטעריאז לז זאגען, אום אבער
פון איין פארקעלטין פלונגע ניכט לז ווייט פבלז קומין, זא וויל היר נור נאך
אייניגע אנאערקונגן איבער דיז בערייטט פון איר ערווענטי דרייז הויפט
לחסטער נעאליך געלד-גייטן, ווההל-לומט, חונד עהר-גייטן אהצטן.

יערעם דער גרמאטען לחסטער, האט אימאער זיין געעהרדין ביז זיך,
זינדעהאי דער איין טקלחצטע דער ווההל לומט איזט, בדחורן: עהר פיהל,
אום זייר בעגירדע גכיגען לז לייסטען, עבין דעם וועגן ווירד ער געלד גייניג,
איז גלייכן פעהרעלט: זיכט איז דעם עהר גייניגן, אין בעטרחצט דאז דיז
אעהרטטן אענטין לעדיגליך נור דעם יעניגן עהר בלייגען דער פיהל געלד בילט.
אין רוק זיכט דיעט, זיכט דער עהר גייניגע אויף אללער חונד פירט געלד לז
ערהחטין, אום זיין לועק עררייכען לז קענין.

אין פאלז חבער דאז אייר עהר גייניג חונד ווההל לומטיג לז גלייך איזט, זא
ווירט ער נאהט ווענדיג נאך אעהר געלד גייניג זיין, וויל זיינע עקלחצאית
נאך איין אעהרטט ערפארט, פאלגליך פיינדן זיך אימאר לזוייז חונד עשטרס
אויך אללע דרייז לחסטער ביז זאמאן,

מעכטי דאך איין דער גלייכען אויט טווייפענדר, אענטליך דענקין! וויא דט
דער אענט נור עסין אונ' טרינקן אום אום לז לעבין, קליידונג זיך חן טחפען,
אום פיר קעלט חונד הינע זיך לז טיטלען, קיינט וועגט חבער לז טטחט חונד
פרחצט; וויא אויך דט דיז איבריגען אויט טווייפונגן זעאבטליך: עהר נאך
טהייליג זינד, אין רוק זיכט דיט אללעם, ווירדע ער ניכט נעטיג האבען
געלד גייניג לז זיין,

איך האבע דיז פאלגען דיט לחסטערס, נעאליך דער ווההל-לומט, בספרי נמע
שעשועים אין פיהיסיטער בעטרחצונג ווייטלייפייג אויט גפיהרט, היער
חבער וויל אויך נור קורן דיז אנאערקונג אהצטן, וויא דט דער איבער-פלוס
אין עסין חונד טרינקן, דיז ווהרלעל אללער קראנקהייטען איזט, זא וויא
אנדרע אויט טווייפונגן דעם קערפער חונד דער זעלי העכטט נאכטהייליג זינד,
דער גטחלט דט דיע לז לחנג ווייליגע חדער גאהר חונהילוכמערע קראנקהייטען
דיספחכירען,

וועלכט דיז טעגליכע ערפאהרונג ליידער, בטטעטיגט, והמלך החכם אמר
[משלי י"ג כ"א] חטאים חרדף רעה וגו' דט לחסטער זעלבסט, פעהרפאלגט דיז
זינדער:

וואש דען עהר גייטן (נעאליך דער ניכט איין טרעגליך איזט) בטרעפט, וויל אויך
היר נור זא פיל זאגען, דט דיער איין בעווייז דער גרעטטי טוהרהייט דעם
יעניגען, דען דיט לחסטער בעהערטט איזט, אינדעם וואן דיז עהרי זיהט
ביגר אחטען לז קעאט, זא חזט עט פיר דען יעניגן דער חיהט זחלכע ענטליהעט,
אעהר

הקדמה שלישית

ד

אעהר טאנדע און פיר איהס • בלחם דיא פֿרעגע: ווארום בילנט דיוער און דיוע
עהרן טטעלוי ניכט? אינט טעהן עהרי גנונג פֿיר איהס • אינט ער אבער דער
עהרי אונווירדיג; זאָ גערייכט זיא איהס אעהר לור טאנדע און לור עהרי,
ער ליהעט נור הירדורק פֿילע חויגן חויף זיך, דיא לופאר חויף זיין טוהן אונד
לחזען ניכט זכט געבין העטטין, איין יערר אבער טעלט איהס, פֿיר דאז וואס
ער ווערקליך אינט, אונד אחט לז גלייך דיא פֿרעגע, וויא קואט דער
און לז דיוער עהרין טטעלוי?

קורץ איינע אונגעביהרנדע עהרי ליהעט אעהר פֿערזכטונג, און האך
זכטונג נאך זיך:

אללש דא: וואס פֿון איר ביז הער גוזאגט ווארדן, ווירד האפענדליך יעדס
דער נור חוין וועניג פֿערנוכט האט, בגרייפֿליך זיין, דער גסטאלט דט ער
ביידע הויפט לחסער נעאליך עהר-גיטל אונד וואהל-לוסט פֿון זיך ענטפֿערן
ווירד, טוהט ער דיוט, זא ווירד ער גוויס חויך פֿערנדהין ניט געלד גייליג זיין •
חיק האבע בערייטט גוזאגט, וויא דט דיא דרייט ערווענטין לחסער דיא קוועלן
אלער לחסער זינד, דאָ אבער דיא אענגע דער לחסער זעהר גרחס, איין
פֿאר גועלטי פֿלחן הינגעגען אבער לז ענגי חויט, זא וויל חיק נור אייניגע לוס
בייא-טפיעל און פֿיהרען, פֿון וועלכן חויף דיא חיבריגען זעאבטליך דער טלוס
לייכט לז אחטען חויט:

אין דער אענטליכע געלטשפֿט פֿינדן זיך ניכט זעלטן, הייכלער, זינגער
פֿעררעטיר אונד טפעטטיר, (הן המה ד' חרשי משחית אשר העירו עליהם חז"ל
צמקומות כפרדי' בתלמוד, בפרט צפ"ד דסוטה ובפרק אחרון דסכהדרין, וסכמי מוסר
כתנו בהס סימן כנודע:)

בייא גנויער אונטערזוכונג ווירד זיכט פֿינדן, וויא דט אלע דיוע קרעאטורן,
וועניגסטנס איט חוין פֿדער אעהררי דער חב געדזשטען דרייט לחסערן
בטוועהרט זינד:

בייא אייניגען זייטען טרייבען זיא איהר טענדליכט האנדווערק, און איהרען
וואהללוסטען גניגען לז זייסטען, בייא אנדרען חוס איינע עהרן טטעלוי דא
דורך לז ערהאלטין, אונד וויעדר בייא אנדרען חוס געלד לז ערהזשטען •
גיוויש פֿהנע איינה דיוער אבוזשטען, ווירד ניאאנד חוין הייכלער, זינגער,
פֿעררעטיר, פֿדער טפעטטיר חב געבין •

פֿאלגליך זינד דיוע דיא איםגעבורטן דער אעהר גראזשטען דרייט הויפט
לחסער, נעאליך, געלד-גיטל וואהל-לוסט אונד עהר-גיטל ז

ב א 2 I דיא

הקדמה שלישית

דיא ערפֿאהרונג בלעהרט חונט , דאז איין היילער ניכט זעלטן'ן לז גלייך אויך
דיא חיבריגע פֿוב געדאכטען זאסטער חויט איבעט , נעאליק ער זיעגט /
פֿררעהט , אונד טפֿאטעט , נאך דעס עט דיא גלעגנהייט ערפֿאדרט .

איין דיזער בטרזכטונג , אום און דיזע זייטע אייסרטט ענטפֿערן ,

(מכל הנ"ל נראה בעליל איך מן ג' מדות רעות הנ"ל ר"ל הקנאה , התאוה והכבוד
מסתעפי' כל מדות המגוכות , ואומר נפשו ירחק מהם) :

צום בטאום וויל איך היער נאך דיא זאנערקונג זאכען , דאז זונגעזאכט זא
קערפֿרליכע קראנקהייטען עד היום קיין זאלגעמיין איטעל חויט פֿינדינג
לז זאכען זאזר .

זא איזט דענאך איין עראכטענס לזר זעלין קראנקהייטען איין זאלגעמינעס
איין פֿאזעס איטעל פֿרהאנדען , נעאליק דיא עדלי מעסיגונג , דיזע איזט
זא זאזל זאז איין פֿארבוזחונגט וויל אויך זאז איין היילענדט איטעל פֿיר זאלע
זעלין קראנקהייטען לז בעטראכטען . זיז איזט דיא טאכטער דער בעריאטען
דעמוט , (מקור לכל מדות טובות) ווה הינגעגן דיא זאסטער אעהרנטהיילש
דיא זאקעזאליג דעס זאבשייליכען האכמוטש זינד , דען , יעדער זענט זאז איין
פֿעהרזאסטעס וועזין מאח ה' פֿעהרזאבטייען זאלטע , (כמאמר הכתוב גבה עינים
ורחב לבב וגו' . בספרי נטע שיעשועים בערוגה הגאווה וענוה הרחמתי הדב'
קצת במדה הפחותה זאת , וגליתי את מנפוכיה , באופן שהסירותי את מסוה הענוה
מפניה , איט זעלכען זיא זיך לזס עפֿטרן פֿרהיילעט , זאגתיה ערומה כיום
הולדה . ופה לקצר אני כריך :